

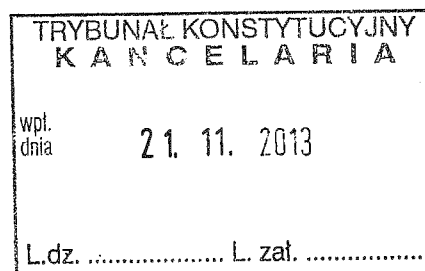

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 21 listopada 2013 r.

Sygn. akt P 33/12

BAS-WPTK-2343/12

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 34 ust. 1 w związku z art. 27 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przedkładam dodatkowe wyjaśnienia w sprawie połączonych pytań prawnych Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z 28 czerwca 2012 r. oraz Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z 31 grudnia 2012 r. (sygn. akt P 33/12), podtrzymując stanowisko Sejmu, wyrażone w piśmie z 23 listopada 2012 r., i jednocześnie wnosząc o uznanie, że art. 71 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2012, poz. 788) oraz art. 456 § 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) w zakresie, w jakim uniemożliwiają zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka, są niezgodne z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji oraz z art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Uzasadnienie

1. Postanowieniem z 28 czerwca 2012 r. Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze Wydział II Cywilny przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne, którego przedmiotem było ustalenie zgodności art. 71 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2012, poz. 788, dalej: k.r.o.) z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji.

W dniu 23 listopada 2012 r. Sejm złożył wyjaśnienia w sprawie, wnosząc uznanie, że art. 71 k.r.o. w zakresie, w jakim uniemożliwia zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka, jest niezgodny z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji.

W dniu 29 kwietnia 2013 r. do Trybunału Konstytucyjnego wpłynęło kolejne pytanie prawne, w którym Sąd Rejonowy w Bydgoszczy VI Wydział Rodzinny i Nieletnich zakwestionował zgodność art. 71 k.r.o. w zakresie, „w jakim uznaje za niedopuszczalne zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka również wówczas, gdy powództwo w tej sprawie zostało wytoczone jeszcze za życia dziecka lub równocześnie z powództwem o ustalenie ojcostwa innej osoby, a w konsekwencji także art. 456 § 3 k.p.c. (ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego; Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm., dalej jako: k.p.c. – uwaga własna) w zakresie, w jakim nakazuje umorzenie postępowania, w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa w razie śmierci dziecka również wówczas, gdy powództwo w tej sprawie wytoczone zostało jeszcze za życia dziecka lub równocześnie z powództwem o ustalenie ojcostwa innej osoby”, z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji oraz z art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Z uwagi na tożsamość przedmiotu sprawy pytanie prawne Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z 31 grudnia 2012 r. zostało dołączone zarządzeniem Prezesa TK do wcześniej złożonego pytania prawnego Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z 28 czerwca 2012 r. — celem łącznego ich rozpoznania pod wspólną sygnaturą akt P 33/12.

2. Przechodząc do oceny merytorycznej pytania prawnego Sądu Rejonowego w Bydgoszczy, trzeba zauważyć, że argumentacja w nim zawarta niemalże dokładnie

pokrywa się z tą, która została przedstawiona we wcześniejszym pytaniu prawnym Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze. W konsekwencji, analizy i ustalenia Sejmu, poczynione na gruncie tego pytania prawnego są aktualne także w odniesieniu do pytania prawnego Sądu Rejonowego w Bydgoszczy (dalej także jako: pytający sąd). Wskazać trzeba na pewne różnice między tymi pytaniami prawnymi, dotyczące zarówno ich przedmiotu, jak i powołanych wzorców kontroli.

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze kwestionuje konstytucyjność art. 71 k.r.o. w pełnym zakresie normatywnym, natomiast zdaniem Sądu Rejonowego w Bydgoszczy przepis ten jest niekonstytucyjny w węższym zakresie, tzn. w takim, w jakim uznaje on za niedopuszczalne zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka wówczas, gdy powództwo w tej sprawie zostało wytoczone jeszcze za życia dziecka lub równocześnie z powództwem o ustalenie ojcostwa innej osoby. W ocenie Sejmu, zakres zaskarżenia tego przepisu wskazany przez Sąd Rejonowy w Bydgoszczy mieści się w zakresie zaskarżenia określonym przez Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze. Oznacza to, że stanowisko Sejmu zaprezentowane w piśmie z 23 listopada 2012 r. pozostaje aktualne we wszystkich sprawach o zaprzeczenie ojcostwa zmarłego dziecka. Argumentacja tam zawarta odnosi się więc także do przypadków, w których powództwo zostało wytoczone jeszcze za życia dziecka lub równocześnie z powództwem o ustalenie ojcostwa innej osoby.

Kolejna różnica dotycząca przedmiotu obydwu pytań prawnych polega na tym, że Sąd Rejonowy w Bydgoszczy kwestionuje zgodność z Konstytucją nie tylko art. 71 k.r.o., ale także art. 456 § 3 k.p.c. Przepis ten stanowi, iż „[W] sprawie o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa, ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa oraz w sprawie o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa postępowanie umarza się w razie śmierci dziecka, chyba że dziecko, które wytoczyło powództwo o ustalenie macierzyństwa albo o ustalenie ojcostwa, pozostawiło zstępnych; w takim wypadku postępowanie zawiesza się. Jeżeli zstępni w ciągu sześciu miesięcy od dnia wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania nie zgłoszą wniosku o jego podjęcie, sąd postępowanie umorzy”. W ocenie pytającego sądu, przepis ten w zakresie, w jakim nakazuje umorzenie postępowania w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka również wówczas, gdy powództwo w tej sprawie zostało wytoczone jeszcze za życia dziecka lub równocześnie z powództwem o ustalenie ojcostwa innej osoby, jest niezgodny z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji

oraz z art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Pytający sąd nie powołuje przy tym dodatkowych, szczególnych argumentów na uzasadnienie niekonstytucyjności art. 456 § 3 k.p.c., lecz prowadzi swoją argumentację w odniesieniu do art. 71 k.r.o., niejako *implicite* odnosząc ją także do art. 456 § 3 k.p.c. Takie podejście można uznać za uzasadnione mając uwadze, że zakwestionowane przepisy, z których jeden stanowi regulację materialnoprawną, a drugi – proceduralną, pozostają ze sobą w ścisłym funkcjonalnym związku, służąc realizacji tego samego celu, tj. wyłączeniu możliwości zaprzeczenia ojcostwa po śmierci dziecka. Tym samym, art. 456 § 3 k.p.c. przesądza o niedopuszczalności zaprzeczenia ojcostwa po śmierci dziecka na płaszczyźnie proceduralnej, nakazując w takim przypadku umorzyć postępowania toczącej się w tej sprawie. Należy przychylić się do poglądu pytającego sądu, że art. 456 § 3 k.p.c. w takim zakresie, w jakim wyłącza możliwość zaprzeczenia ojcostwa po śmierci dziecka, narusza powołane w pytaniu wzorce konstytucyjne. Z tych względów uzasadnione jest rozszerzenie *petitum* stanowiska Sejmu o ten przepis we wskazanym zakresie.

3. Pytający sąd wskazał jako wzorzec kontroli zakwestionowanych przepisów, oprócz art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji, także art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Przepis ten stanowi w ustępie pierwszym, że każdy ma prawo do poszanowania m.in. swojego życia prywatnego i rodzinnego. W uzasadnieniu pytania prawnego powołano orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako: ETPC), z którego wynika, że gwarantowane przez Konwencję prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego obejmuje m.in. prawo do ustalenia swojej tożsamości jako istoty ludzkiej, w tym prawo do ustalenia imienia i nazwiska (m.in. wyrok ETPC z 2 czerwca 2005 r. w sprawie Znamenska przeciwko Rosji, skarga nr 77785/01). W orzeczeniu tym ETPC wyraził pogląd, że spory dotyczące nazwisk i imion mieszczą się w zakresie art. 8 Konwencji. Nazwisko jako środek określania osobistej tożsamości i powiązania z rodziną wiąże się z życiem prywatnym i rodzinnym. ETPC stwierdził ponadto, że „[P]onieważ dziecko urodziło się martwe, ustalenie jego ojcostwa nie wiązało się z nałożeniem na kogokolwiek obowiązku zapewnienia mu utrzymania. Wynika stąd, że brak było interesów kolidujących z intereseem skarżącej”. Według ETPC sytuacja, w której domniemanie prawne przeważa nad rzeczywistością biologiczną lub prawną, bez względu na ustalone fakty i życzenia osób

zainteresowanych i bez żadnych korzyści dla kogokolwiek, jest niezgodna, nawet przy uwzględnieniu marginesu oceny pozostawionego państwu, z obowiązkiem zapewnienia skutecznej ochrony dla życia prywatnego i rodzinnego. Z kolei w również powołanym przez pytający sąd wyroku z 25 marca 2004 r. w sprawie Shofman przeciwko Rosji (sprawa nr 74826/01) ETPC stwierdził, że sytuacja, w której dopuszcza się, aby domniemanie prawne przeważało nad rzeczywistością biologiczną i społeczną – niezależnie od ustalonych faktów i woli stron zainteresowanych i nikomu nie przynosząca korzyści – nie jest zgodna z obowiązkiem skutecznego poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, nawet biorąc pod uwagę margines swobody, jaką ma państwo. Na orzecznictwo ETPC powołuje się także Trybunał Konstytucyjny (por. wyrok TK z 16 lipca 2007 r., sygn. akt SK 61/06).

W ocenie Sejmu należy się zgodzić ze stanowiskiem pytającego sądu, że zakwestionowane przepisy są niezgodne także z powołanym prawem konwencyjnym, które znajduje bezpośrednie zastosowanie w polskim porządku prawnym. Przepisy art. 71 k.r.o. i art. 456 § 3 k.p.c. w zakresie, w jakim pozwalają przeważać domniemaniu z art. 62 k.r.o. nad biologiczną i społeczną rzeczywistością, stoją w sprzeczności z art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności tak, jak przepis ten jest rozumiany w stałym orzecznictwie ETPC. W konsekwencji uzasadnione jest rozszerzenie zakresu wzorców kontroli w *petitum* stanowiska Sejmu o powołany artykuł Konwencji.

4. W związku z powyższym, Sejm wnosi o uznanie, że art. 71 k.r.o. oraz art. 456 § 3 k.p.c. w zakresie, w jakim uniemożliwiają zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka, **są niezgodne** z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz w związku z art. 18 Konstytucji oraz z 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

MARSZAŁEK SEJMU

Ewa Kopacz